

Personajul tipic Intr-o creatie realista In proza Enigma Otiliei - G. Calinescu

Afirmatia criticului literar Georg Lukacs despre caracterele tipologice In romanul realist poate fi justificata prin raportare la romanul lui George Calinescu, care surprinde cele mai importante trasaturi ale balzacianismului asimilat de prozatorul roman. Dintre acestea, realizarea tipologiilor presupune, Intr-adevar, o sinteza a modelului general cu ceea ce este particular fiecarui personaj.

In primul rand, G. Calinescu, important critic si prozator interbelic, ilustreaza conceptia sa critica si teoretica despre roman, considerandu-l pe Balzac modelul esential. In eseul Teoria romanului, el considera ca romanul trebuie sa fie o scriere tipic realista, care sa demonstreze idei printr-o experienta de viata. In acest sens, criticul respinge proustianismul din romanele vremii sale (Camil Petrescu), optand pentru formula realista, balzaciana. Totusi, Nicolae Manolescu, In articolul sau din volumul Arca lui Noe, considera ca obiectivitatea romanului Enigma Otiliei e paradoxala, pentru ca nu mai ilustreaza, conform definitiei, absenta din text a unui narator, ci, dimpotriva, interventia permanenta a unui comentator savant si expert. De aceea, s-a spus ca, la Calinescu, mijloacele literaturii interfereaza cu cele ale criticii si ca toate aspectele sunt privite cu ochiul unui estet. Romancierul Insusi marturiseste ca vrea sa creeze documente de viata, asemenea lui Balzac, dar, de fapt, el face mai mult decat atat, comenteaza viata.

In al doilea rand, crearea de personaje tipice este evidenta Inca din tema romanului, care trimite la titlu. Acesta accentueaza caracterul imprevizibil al eroinei si face din roman o poveste a enigmei feminitatii. In intentia scriitorului, cartea purta titlul Parintii Otiliei, ilustrand astfel motivul balzacian al paternitatii, urmarit In relatiile parinti-copii, In contextul epocii interbelice. Fiecare dintre personajele romanului pot fi considerate parinti ai Otiliei, pentru ca, Intr-un fel sau altul, li hotarasc destinul. De pilda, mos Costache Isi exercita lamentabil rolul de tata, desi nu este lipsit de sentimente fata de Otilia. El se gandeste la viitorul ei, vrea chiar sa o Infieze, dar amana la nesfarsit gestul. si Pascalopol, mult mai varstnic decat Otilia, marturiseste ca, In iubirea pentru ea, Imbina pasiunea cu paternitatea. De asemenea, tema mostenirii este un alt element de inspiratie balzaciana, fiind ilustrata prin lupta dusa de familia Tulea pentru obtinerea mostenirii lui Costache Giurgiuveanu. El este, asadar, un personaj cheie al romanului pentru ca Intreaga actiune este concentrata In jurul sau si pentru ca polarizeaza toate celelalte personaje.

Actiunea romanului Incepe cu venirea la Bucuresti a tanarului Felix Sima, un orfan care teminase liceul la Iasi si voia sa devina medic. El soseste In casa unchiului sau, Costache Giurgiuveanu, care o creste pe Otilia Marculescu, fiica sa vitrega, cu intentia de a o Infia. Giurgiuveanu are o sora, Aglae Tulea, care o considera pe Otilia un pericol pentru mostenire, ca si ginerele ei, Stanica Ratiu. Acestia vor, fiecare pentru el, sa puna mana pe banii lui Costache Giurgiuveanu. Tocmai de aceea ei vin foarte des In casa lui Costache si vor sa fie siguri ca batranul nu o Infiaza pe Otilia si nici nu face vreun testament. Cei doi banuiesc ca mos Costache tine ascunsa In casa o mare suma de bani. La un moment dat, mos Costache se Imbolnaveste si atunci Aglae Isi aduce toata

familia In casa batranului, asteptandu-i moartea. Totusi, Costache Isi revine, dar mai tarziu, In urma unui efort mare, paralizeaza, ceea ce o determina pe Aglae sa se reintoarca. In cele din urma, banii sunt furati de arivistul Stanica chiar de sub salteaua bolnavului paralizat si, din cauza ca a fost jefuit fara sa poata face nimic, Costache moare.

Astfel, personajele ilustreaza o umanitate canonica, prin tipologiile In care se Incadreaza, dand obiectivitate romanului. Ele se definesc printr-o singura trasatura, fixata Inca de la Inceputul romanului si nu evolueaza, cu exceptia lui Felix. Restul reprezinta caracterele clasice, balzaciene: aristocratul rafinat (Pascalopol), cocheta (Otilia), femeia usoara (Georgeta), Iacomul (Aglae) avarul (mos Costache), arivistul (Stanica Ratiu), debilul mintal (Titi), fata batrana (Aurica).

Nicolae Manolescu observa ca G. Calinescu Isi construiește personajele si In functie de etica lor. Astfel, unii actanti sunt dominati de moralitate (Felix, Otilia, Pascalopol), iar altii - de interese meschine (Aglae, Stanica). Aceasta viziune este una antitetica. Spre exemplu, inteligenta lui Felix este In contrast cu imbecilitatea lui Titi, iar feminitatea misterioasa a Otiliei - cu uratenia Auricai.

Pe de o parte, Giurgiuveanu este caracterizat In mod direct Inca de la Inceput, de catre narator, care ne prezinta totul din perspectiva lui Felix: "un omulet subtire si putin Incovoiat", al carui cap era "atins de o calvitie totala", cu "buzele Intoarse In afara si galbene de prea mult fumat, acoperind numai doi dinti vizibili ca niste aschii de os". Acest portret fizic corespunde perfect structurii morale a personajului, evidentiata tot In mod direct de catre celelalte personaje: "cam avar", "manca cu Iacomie, varand capul In farfurie".

Totusi, majoritatea trasaturilor reies din caracterizarea indirecta, din comportamentul si atitudinea personajului, din modul In care vorbeste si din relatiile cu celelalte personaje. Astfel, Costache ascunde sub aparenta de batranel naiv, un caracter puternic, echilibrat, capabil Inca de a-si pune ordine In afacerile personale, precum chiriile studentilor sau comisioanele pentru Pascalopol.

In plus, o metoda balzaciana este aceea a prezentarii Insusirilor personajelor prin deducerea acestora din mediul In care traiesc. Se patrunde astfel, prin descrierea interioarelor, In psihologia personajelor. Balzac spunea ca o casa e un document moral si sociologic, iar exemplul In acest sens este casa lui Costache Giurgiuveanu. Prin contrastul dintre pretentia de bogatie si bun gust a locatarilor si realitatea mizera si saracacioasa sunt sugerate trasaturile acestora: incultura (ce reiese din amestecul de stiluri arhitectonice), snobismul (din limitarea artei clasice), delasarea (starea precara a locuintei). Tehnica folosita In prezentarea cadrului e aceea a focalizarii, adica restrangerea treptata a cadrului de la strada la casa, la interioare si la personaje.

Desi se realizeaza tipologii, la construirea acestora este aplicata o formula estetica moderna, si anume ambiguitatea personajelor. Spre exemplu, mos Costache nu este dezumanizat de patima sa pentru bani, astfel ca manifesta o iubire profunda pentru Otilia, pe care o considera "fe-fetita" lui. De aceea o iubeste, o ocroteste, dar nu este capabil de gestul care ar salva situatia fetei, respectiv Infierea acesteia.

In ceea ce priveste tehnica narativa, discursul li apartine unui narator omniscient, omniprezent,

care relateaza la persoana a treia, controland traiectoriile existentei personajelor sale. Chiar daca naratorul pare a nu se implica in actiune, el face mai mult decat atat, comenteaza permanent evenimentele, ceea ce a si determinat observatia ca autorul isi prelungeste mijloacele criticii in literatura.

De asemenea, umorul este un alt element al originalitatii lui George Calinescu, romanul fiind considerat comic prin folosirea unor procedee caracteristice: tipologia redusa la esenta, personajele - caricaturi (Simion), prezenta unor teme si motive specifice comediei. Limbajul este uniformizat, ceea ce tradeaza faptul ca naratorul se ascunde in spatele personajelor sale. Sunt utilizate aceleasi mijloace ligvistice, indiferent de situatia sociala sau de cultura acestora.

In concluzie, Enigma Otiliei este un roman realist balzacian, obiectiv. Naratorul prezinta viata societatii bucurestene de la Inceputul secolului al XX-lea, folosind procedee specifice ca realizarea de tipologii, tehnica detaliului, a focalizarii, motivul paternitatii, veridicitatea, depasind Insa modelul realismului clasic, prin elementele de modernitate (spiritul critic si polemic, ambiguitatea personajelor, reflectarea poliedrica).